

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי ריימן

האם מותר ללמוד תורה בשבת?

שאלה

שלום הרב, בשנה רגילה נוהגים שלא ללמוד תורה בערב תשעה באב החל מחצות היום. האם כאשר ערב תשעה באב חל בשבת - מותר ללמוד תורה אחרי חצות היום?

תשובה

נחלקו הפוסקים האם מותר ללמוד בערב תשעה באב לאחר חצות (כשחל בחול). בשו"ת **תרומת הדשן** (סימן מ"ד) כתב שאסור ללמוד תורה לאחר חצות, ואילו **המהרש"ל** (הובא בט"ז, תקנ"ג, ס"ק ב) כתב שמותר ללמוד תורה. להלכה, **הרמ"א** (תקנ"ג, ב) כותב שנוהגים שלא ללמוד לאחר חצות אלא בדברים שמותרים בתשעה באב.

כאשר תשעה באב חל בשבת, כתב **הלקט יושר** (ח"א עמ' קי) שאין ללמוד במשך כל השבת, ואילו **המהרי"ל** (סימן מ"ד) כתב שאסור ללמוד לאחר חצות היום.

מה הדין כאשר תשעה באב חל ביום ראשון, כמו השנה? **הרמ"א** (דרכי משה תקנ"ד, ס"ק א) כותב בשם המהרי"ל שאם תשעה באב חל ביום ראשון אסור ללמוד בתורה בשבת אחר חצות, ולהלכה הוא פוסק (תקנ"ג, ב):

ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בתשעה באב. ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות.

ונחלקו האחרונים בהבנת פסיקת הרמ"א. לדעת **כנסת הגדולה** (הגהות בית יוסף, תקנ"ד, ב), המילים "אם חל בשבת" מתייחסות למקרה שתשעה באב עצמו חל בשבת, ורק אז אסור ללמוד תורה בשבת, אך אם תשעה באב חל ביום ראשון - מותר ללמוד תורה כל השבת.

לעומתו, **הלבוש** (תקנ"ג, ב) הבין שהמילים "אם חל בשבת" מתייחסות לערב תשעה באב (מפני שזהו הנושא שבו עסק הרמ"א), והסיק מכאן שגם כאשר תשעה באב חל ביום ראשון - אסור ללמוד תורה בשבת החל מחצות היום (וכך הבין גם **המשנה ברורה** (ס"ק ט) את פסיקת הרמ"א).

כיצד ייתכן שאסור ללמוד תורה בשבת?

כיצד אסור ללמוד בשבת ולא החשיבו זאת כאבלות בפרהסייה בשבת? באופן פשוט הסיבה לכך היא שבהלכות אבלות פוסק **השולחן ערוך** (יו"ד תי', א; על פי הרא"ש, מועד קטן פ"ג, סימן כ"ח) שלימוד תורה נחשב אבלות בצנעה, שהרי גם אם אדם לא לומד או שהוא עוסק בדברים הרעים - לא ניכר שהוא עושה זאת מחמת האבלות (לבוש שם; דברי סופרים השלם שם, ס"ק יח ועמ"ד ס"ק מו).

אולם בשו"ת **חתם סופר** (או"ח, סימן קנ"ו) ביאר את איסור הלימוד באופן שונה. לדעתו, האיסור ללמוד בערב תשעה באב לא נובע מדין אבלות שמתחיל מעט לפני תשעה באב, אלא טעם הדבר הוא שמי שלומד ביום מהרהר בלילה במה שלמד, ונמצא שהאדם שמח בדברי התורה בתשעה באב **עצמו**:

ולפי עניות דעתי משום דכל מה שלומד מחצות ואילך עדיין מחשבתו עליו והרהורו גביה בלילה, ונכנס לאבל כשהוא שמח, אם כן גם בשבת אחר חצות אסור, שאיננו משום אבלות דעצמו אלא משום לילה שאחריה, ומשום הכי נוהג גם בשבת.

לכן, גם אם נאמר שאין שום אבלות בשבת, הרי שכאשר תשעה באב חל במוצאי שבת אסור יהיה ללמוד בשבת כדי לא להרהר בדברי תורה ולשמח בהם בתשעה באב עצמו.

הלכה למעשה

להלכה, **המגן אברהם** (תקנ"ג, ס"ק ז), **האליה רבה** (ס"ק ד) ו**כף החיים** (תקנ"ג, ס"ק יח) החמירו ואסרו ללמוד החל מחצות היום בשבת (פרט לדברים המותרים), בין אם תשעה באב עצמו חל בשבת ובין אם הוא חל ביום ראשון.

אולם אחרונים רבים חולקים על כך וסוברים שאפילו כאשר תשעה באב עצמו חל בשבת (וקל וחומר כאשר תשעה באב חל ביום ראשון) מותר ללמוד תורה במשך כל השבת כולה,¹ וכך פוסק **המשנה ברורה** (ס"ק י) למעשה:

והט"ז מפקפק מאד על מניעת הלימוד בשבת ומסיים דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו, והיינו אפילו כשחל ט' באב בשבת, וכל שכן כשחל ערב ט' באב בשבת. ונראה דישי לסמוך על זה אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין וכנ"ל.

לאור זאת בוודאי שיש להקל כאשר תשעה באב חל ביום ראשון, וניתן ללמוד כרגיל במשך כל השבת (ועיינו ביאור הלכה שם ד"ה ולכן). עם זאת, ראוי שהלימוד יתמקד בנושאים שקשורים לתשעה באב ולדיני האבלות, ובע"ה מתוך העיסוק בדינים אלו נזכה לראות בבנין בית המקדש ובגאולה השלמה במהרה בימינו.

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי ריימן

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

1 שו"ת מהר"ם מלובלין (סימן צ"ט), ט"ז (שם; וכתב שהלומד בשבת לא הפסיד), בן איש חי (דברים, יח), הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, ניסן-אב, ט"ו, י) ועוד.